VÄSTERBOTTENS MUSEUM

ARKEOLOGISK RAPPORT

Rapport

Arkeologisk undersökning av boplatsgrop, RAÄ nr Sävar 553, på fastigheten Tväråmark 2:12 med anledning av bergtäkt, Sävar sn, Umeå kn. Västerbottens län

Västerbottens museum/ Uppdragsverksamheten

Berit Andersson Dnr 605/16

Innehåll

Administrativa och tekniska uppgifter 1
Sammanfattning 1
Inledning 1
Undersökningens förutsättningar 2
Undersökningsområdet 2
Tidigare undersökningar i området 3
Syfte 3
Målsättning och målgrupp 3
Metod 3
Resultat 4
Tolkning och utvärdering 4
Referenser 4

Bilaga 1. Fotolista RAÄ nr Sävar 553:1

Bilaga 2 Kontaktkarta

Omslagsbild: Boplatsgrop RAÄ nr Sävar 553, från SÖ.

Administrativa och tekniska uppgifter

Vbm dnr	605/16
Lst dnr	431-5804-2017
Lst beslutsdatum	2017-01-16
Län	Västerbotten
Landskap	Västerbotten
Kommun	Umeå
Socken	Sävar
Ort	Tväråmark
Fastighet	Tväråmark 2:12
RAÄ nr	Sävar 553
Undersökningstyp	Slutundersökning
Kartblad	70H 9g NO (Sweref 99)
Koordinatsystem	Sweref99TM
Koordinater för UO SV hörn	768484/7097800
Höjd	45 – 50 meter över havet
Avtorvad yta	6 m^2
Fältarbetsperiod	2016-08-03
Fältarbetsledning	Berit Andersson VBM
Övrig personal	Erik Sandén VBM
Planering arkivsök	1
Dagverken fält	2
Dagsverken rapport	3
Fynd	Inga fynd
Foto	VBM DB 330:1-10
Prover	Prov för lipidanalys (fettsyra) insamlade från gropen samt två referensprov
Dokumentationsmaterial	Ritningar och foton förvaras vid Västerbottens museum. Fyndmaterial förvaras vid Västerbottens museum i väntan fyndfördelning från Riksantikvarieämbetet.

Sammanfattning

På grund av att BDX Företagen AB planerar att bedriva bergtäkt inom fastigheterna Tväråmark 2:12 och 4:4, kommer den boplatsgrop i klapper som påträffades i samband med utredningen, RAÄ nr Sävar 553, att påverkas. Med anledning av detta har Länsstyrelsen Västerbotten beslutat att en särskild undersökning av fornlämningen ska genomföras i enlighet med KML (1988:950) 2 kap. 13 §.

Fornlämningen dokumenterades med foton och avvägning. Stenarna avlägsnades i lagerföljd i halva anläggningen för att ta fram en profil. Detta för att se eventuella strukturer och lager i lämningen. Två lager sten avlägsnades, samt det underliggande gruset. Undersökt yta är ca 7 m^2. Två mindre provgropar (0,5 x 0,5 m) togs upp ca 5 m NO och SV om gropens mitt i syfte att erhålla referensmaterial till lipidanalysen. I övrigt har anläggningen avvägts i plan och profil.

Inledning

På grund av att BDX Företagen AB planerar att bedriva bergtäkt inom fastigheterna Tväråmark 2:12 och 4:4, kommer den boplatsgrop i klapper som påträffades i samband med utredningen, RAÄ nr Sävar 553, att påverkas. Med anledning av detta har Länsstyrelsen

Västerbotten beslutat att en särskild undersökning av fornlämningen ska genomföras i enlighet med KML (1988:950) 2 kap. 13 §.

Fig. 1. Översiktskarta över resultatet från den tidigare genomförda utredningen markerade.

Undersökningens förutsättningar

Undersökningsområdet

Området är lokaliserat ca 2 km väster om väg E4 Umeå-Sävar. Hela området består av ett skogsområde med några uppstickande bergsformationer, varav den högsta kallas Ängesberget, och däremellan liggande morän och myrområden. I verksamhetsområdet finns orörd hällmark och väster om verksamhetsområdet rinner Täfteån. Markhöjden i området varierar från 35 till 55möh.

Undersökningen kommer att omfatta enboplatsgrop som finns inom det angivna verksamhetsområdet. I anslutning till verksamhetsområdet finns tidigare registrerade fornlämningar i form av tre förhistoriska gravar. Ett gravröse, Sävar 17:1, finns ca 100 m väster om verksamhetsområdet och ytterligare två gravar, RAÄ 18:1-2 finns ca 200 m norr om verksamhetsområdet.

RAÄ nr Sävar 553, fornlämningsbeskrivning: Anläggningen består av en oval grop omgiven av en vall. Anläggningens yttermått är 6 x 5 m (NÖ-SV), gropens djup är ca 0,4 m och omges av en vall 2 - 2,5 m bred och 0,1 m hög av 0,1 – 0,4 m stora stenar.

Fig. 2. VBM DB 330:1. Boplatsgropen före avtorvning.

Tidigare undersökningar i området

Inför etableringen av bergtäkten, genomfördes en särskild arkeologisk utredning av Västerbottens museum 2016-06-03. Vid utredningen registrerades en boplatsgrop, RAÄ nr Sävar 553 samt en kolbotten, RAÄ nr Sävar 552.

Syfte

Syftet med undersökningen är att undersöka fornlämningens konstruktion och eventuella funktion. Dokumentationen skall även ge information om fornlämningens omfattning, sammansättning och yttre avgränsning.

Målgrupp

Målgrupper för utredningen är Länsstyrelsen, Umeå kommun och företaget (BDX). Resultaten kommer att utgöra beslutsunderlag för länsstyrelsen. Beroende på resultat kan utredningen även vara av intresse för museer inom länet, arkeologer och forskare.

Metod

Fornlämningen dokumenterades med foton och avvägning. Stenarna avlägsnades i lagerföljd i halva anläggningen för att ta fram en profil. Detta för att se eventuella strukturer och lager i lämningen. Två lager sten avlägsnades, samt det underliggande gruset. Undersökt yta är ca 7 m^2. Två mindre provgropar (0,5 x 0,5 m) togs upp ca 5 m NO och SV om gropens mitt i syfte att erhålla referensmaterial till lipidanalysen. I övrigt har anläggningen avvägts i plan och profil. Avvägningarna har använts vid produktion av en digital ritning i ArcView.

Anläggningen har även beskrivits och fotodokumenterats med digitalkamera för fotogrammetri. Även de två provgroparna har mätts in och fotograferats.

I gropens botten, samt i två referensgropar togs prov för lipidanalys.

Resultat

Vid undersökningen av profilschaktet framkom inga fynd. Efter att två lager större stenar avlägsnats vidtar mindre stenar och grus inblandat med sand. I det grusiga och sandiga lagret finns en podsol utan tydligt blekjordslager men med gulfärgad och rostfärgad sand. Gropen grävdes ner till sand- och gruslagret ändrade färg till mera rostfärgat. Den gula sanden framkom på mellan 20 – 25 cm djup. I gropens botten grävdes profilen ner till en nivå med stora, ej flyttbara stenar. Här var för övrigt mest grus och rostfärgad sand. De prov som inskickats för lipidanalys har ännu ej givit något resultat. Enlig Sven Isaksson, Arkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet undflyr en av huvudkomponenterna i provet ännu identifiering och de behöver mera tid för att klura ut vad det kan vara för något i provet. Vid denna rapports slutdatum (2017-06-30) har inget resultat inkommit.

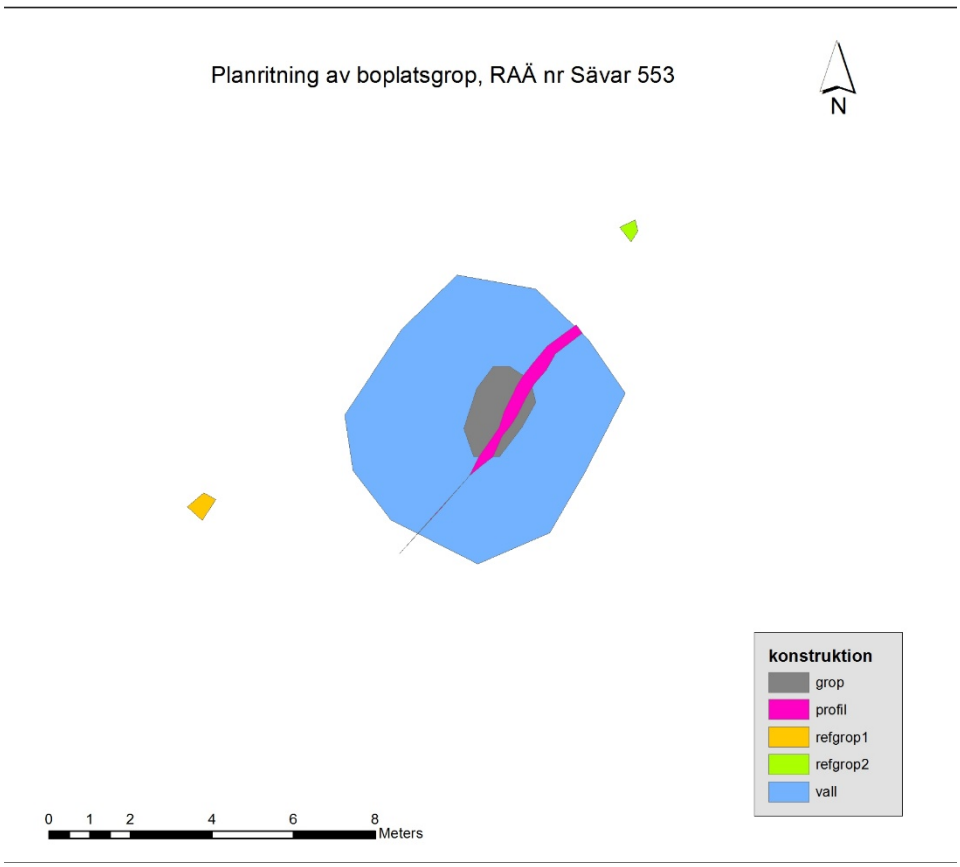

Fig. 3. Ritning över boplatsgropen med de två referensgroparna.

Tolkning och utvärdering

Inför en utvidgning av en befintlig bergtäkt i Bergsbyn, Skellefteå undersökte Västerbottens museum 2013 en boplatsgrop i klapper (RAÄ nr Skellefteå stad 626:1). Vid undersökningen påträffades ett provblock av sten. Fyndet av provblocket tyder på att gropen nyttjats under förhistorisk tid. Provblock är en sten av i huvudsak, kvarts eller kvartsit med den naturliga

ytan kvar på delar av stenen, men där man slagit bort delar av stenen för att kontrollera kvaliteten på materialet. På provblocken syns slagmärke och slagbula. Vid 0,25 m djup var sanden orörd. Förekomsten av orörd sand på 0,25 m djup kan tolkas som att gropen använts för förvaring av föda eller annat värdefullt (Andersson & Granholm 2013).

Vid undersökningar inför planerad täkt vid Öberget, Luleå kommun genomförde Norrbottens museum en undersökning av ett flertal boplatsgropar i klapper. Då tidigare undersökningar av boplatsgropar inte tillfört någon ny kunskap rörande funktionen, beslöt man att testa nya analysmetoder. Jordprov insamlandes från 4 av groparna för makrofossilanalys samt lipidanalus (fettsyraanalys). Ett antal referensprov utanför groparna insamlades för att se ev. skillnader. Lipidanalysen resulterade i att det generellt finns ett större inslag av terrestriska animaliska fetter i proverna från boplatsgroparna jämfört med i referensproverna. Detta innebär att det är svaga indicier på att proverna har tillförts fetter av terrestriskt ursprung. Betulin är den dominerande komponenten i harts från björknäver. Betulin har hittats i samtliga prover som är insamlade från boplatsgroparna men ej i referensproverna. Betulin är en stark indikation på att det i boplatsgroparna har funnits björknäver, björknäverharts eller virke från björk med vidhängande näver (Bennerhag & Palmbo 2014).

Vid undersökningen av boplatsgropen RAÄ nr Sävar 553:1 påträffades inga fynd liknande de i Bergsbyn, RAÄ nr Skellefteå stad 626:1 och då resultaten från den genomförda lipidanalysen ännu inte givit något resultat finns inga tydliga indikationer på gropens funktion. Det är dock sannolikt att gropen använts som förvaringsgrop av föda eller annat.

Referenser

Andersson, Berit. 2016. *Rapport, arkeologisk utredning på fastigheterna Tvåråmark 2:12 & 4:4 med anledning av bergtäkt, Sävar sn, Umeå kn, Västerbottens län.* Västerbottens museum / Uppdragsverksamheten. Dnr 410/16.

Bennerhag, Carina & Palmbo, Frida. 2014. *Öberget. Förundersökning av fornlämning Nederluleå 1159, boplatsgropar i klapper, inför etablering av ny täkt, fastigheten Måttsund 12:9 och 16:4, Nederluleå socken, Luleå kommun, Västerbottens landskap, Norrbottens län.* Norrbottens museum.

Bilaga 1.

Fotolista RAÄ nr Sävar 553:1

VBM DB 330:	Motiv	Taget från	Fotograf
1	Boplatsgrop före avtorvning med tumstock	NV	ES
2	Boplatsgrop före avtorvning	NÖ	ES
3	Arbetsbild på Berit Andersson	Ö	ES
4	Arbetsbild på Erik Sandén	NO	BA
5	Gul- och rostfärgad sand i profilen	Ö	ES
6	Profilschakt nedgrävt till botten	ovan	ES
7	Referensgrop i SV	ovan	ES
8	Referensgrop i NO	ovan	ES
9	Boplatsgrop nedgrävd till botten	N	ES
10	Boplatsgrop nedgrävd till botten	V	ES

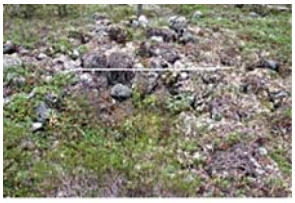

VBM DB 330_1

VBM DB 330_2

VBM DB 330_3

VBM DB 330_4

VBM DB 330_5

VBM DB 330_6

VBM DB 330_7

VBM DB 330_8

VBM DB 330_9

VBM DB 330_10

VÄSTERBOTTENS
MUSEUM

Box 3183, 903 04 Umeå
Telefon 090-16 39 00. Telefax 090-77 90 00.
info@vbm.se
www.vbm.se